

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

שבת פרשת בלק, יז' תמוז תשע"ח

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו

חז"ל דרשו באמרה זו שלפעמים הבחירות של האדם מנוגדות לרצונו של אלוקים. אך בכל זאת אלוקים לא ימנע ממנו להמשיך בדרך שלו כי "בדרך שהאדם רוצה לילך מוליכין אותו". המקור המרכזי של חז"ל לרעיון זה הוא פרשת בלק.

בפרשה מסופר שבלק בן ציפור שולח אנשים לבלעם כדי שיקלל את עם ישראל אך אלוקים אומר לבלעם – "לא תלך עמהם... כי ברוך הוא" (במדבר כב, יב). לאחר מכן בלק שולח עוד אנשים רבים ונכבדים מאלה, ופתאום התגובה של אלוקים שונה – "אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם אך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה" (שם, כ). למרות הסכמת האלוקים, מיד אחרי שבלעם הולך כתוב – "ויחר אף אלוקים כי הולך הוא" (שם, כב) ומסופר שמופיע המלאך שחוסם את הדרך לבלעם ולאתונו. אז לפיכך מהי עמדת אלוקים? מצד אחד הוא מאפשר לבלעם ללכת ומצד שני הוא כועס עליו על כך שהולך.

תירוצים שונים ניתנו לשאלה זו. חכמים מתרצים שאלוקים נותן לאדם לבחור לפי רצונו, אם ברע ואם בטוב ומאפשר לו ללכת בדרך זו. אך אם האדם בוחר ברע, אל יצפה האדם כמובן לגישה חיובית כלפי מעשיו, לכן ה' כועס על בלעם. בתחילה, לטובת בלעם, ה' השיב שלא ילך עמהם, אך בפעם השנייה בלעם מתעקש ולכן ה' מאפשר לו ללכת.

במקום אחר חז"ל כותבים "בא לטמא - פותחין לו, בא לטהר - מסייעין אותו" (יומא לח, ב), כלומר אלוקים אינו מסייע לאדם שהולך בדרך הרעה אלא רק מאפשר לו, ואילו כשאדם בוחר בטוהר אלוקים גם מסייע לו. כך גם בסיפור של בלעם, ה' מאפשר לו ללכת אך גם מעניש אותו באופן מסוים כשחוסם את הדרך לאתונו.

בסיפורנו יש עוד רובד והוא היחס בין הבחירה החופשית להתערבות האלוקים במציאות. בפשט יש שלוש גישות ביחס הזה: האחת רואה את העולם כדטרמיניסטי, כלומר יש הכרחיות של מעשים גם אצל האדם, הכול קבוע מראש ולכן הבחירה של האדם אינה אמיתית אלא רק דמיונית. גישה הפוכה לגישה הראשונה טוענת שיש לאדם יכולת בחירה גמורה בלי שום מעכבים ויש לו רשות לעשות מה שיבחר. לעומת שתי הגישות האלה, חז"ל נקטו גישה אמצעית במשנה באבות – "הכל צפוי והרשות נתונה" (אבות ג, טו). הרמב"ם כתב על משנה זו – "זה המאמר כולל עניינים גדולים מאוד" – העניינים הגדולים צופנים בחובם את היחס בין השגחת ה' על המציאות והתערבותו בה לבין פעילות האדם ועד כמה היא משפיעה. ננסה להבין דרך סיפור בלעם את היחס בין בחירה חופשית גמורה לעומת מהלך צפוי של אלוקים.

בלעם כאמור בחר בדרך הלא טובה אך ה' אפשר לו ללכת בדרך זו. בלעם הרגיש שהוא חופשי בדרכו אבל בסוף התוכנית של ה' בוצעה ובלעם מצא את עצמו מברך את ישראל. מצד אחד, הכול צפוי, יש תוכנית של ה'. אך מצד שני, לפעמים היא מתעכבת כמו אצל עם ישראל במדבר שנכנסו לארץ בסוף רק אחרי ארבעים שנה. לנו יש בחירה אם להיות שותפים בתוכנית. כפי שאמר מרדכי לאסתר: "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות" (אסתר ד, יד) – ה' יציל את עם ישראל בכל מקרה אך השאלה היא אם את תהיי שותפה בהצלה הזו. בכל דור ודור יש מהלכים שמתרחשים במציאות ואנו יכולים להיות שותפים בהם, לא לעמוד רק כצופים ולהוסיף טוב בעולם.

כותב המאמר: הרב נדב מיטב רב קהילה אור עקיבא

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקדם זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של ישרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

יציאת שבת	כניסת שבת
י"ם 20:31	י"ג 19:13
ת"א 20:34	ת"א 19:29
חיפה 20:35	חיפה 19:22

